

Protestant Theological University

Review of: Hans-Georg Ulrichs, Abraham Kuyper als Ideologe des Calvinismus – neu
gelesen. Bielefeld: Luther Verlag, 2019
van Klinken, G.J.

Published in:
Tijdschrift Nederlandse Kerkgeschiedenis

Published: 01/01/2020

Document Version
Publisher's PDF, also known as Version of record

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):
van Klinken, G. J. (2020). Review of: Hans-Georg Ulrichs, Abraham Kuyper als Ideologe des Calvinismus – neu
gelesen. Bielefeld: Luther Verlag, 2019. *Tijdschrift Nederlandse Kerkgeschiedenis*, 23(3).

Copyright

Other than for strictly personal use, it is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), unless the work is under an open content license (like Creative Commons). You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal.

This publication might have been made available through the PThU Research Portal under the terms of Article 25fa of the Dutch Copyright Act, indicated by the "Taverne" license. More information can be found on the PThU website: <https://www.pthu.nl/over-ptthu/bibliotheek-ptthu/diensten/article-25fa-taverne-amendement-end-user-agreement.pdf>

Takedown policy

If you believe that this document breaches copyright, please contact us providing details, and we will investigate your claim and remove access to the work if necessary: bibliotheek@pthu.nl.

Downloaded from the PThU Research Portal (Pure): <https://pure.pthu.nl>.

Review of: Hans-Georg Ulrichs, Abraham Kuyper als Ideologe des Calvinismus – neu gelesen. Bielefeld: Luther Verlag, 2019

van Klinken, G. J., 2020, In: Tijdschrift Nederlandse Kerkgeschiedenis. 23, 3

Als theoloog, politicus en kerkbestuurder wordt Abraham Kuyper (1837-1920) buiten Nederland vooral geassocieerd met het protestantisme in landen als Amerika en Korea. Het is niet zo vreemd dat zijn invloed juist daar nog zo goed merkbaar is. Niet voor niets hield Kuyper zijn beroemde *Stone Lectures* in Princeton. In deze lezingen vatte hij een programma samen voor de vernieuwing van het calvinisme. Dat diende, zo vond Kuyper, zijn oorspronkelijke kracht aan te wenden voor een sinds de Reformatie veranderende maatschappij: niet autocratisch maar democratisch, niet gebaseerd op aansturing door een regentenelite maar gebaseerd op vrijwillige aansluiting van mondige burgers. Artikel 36 van de Nederlandse Geloofsbelijdenis, waarin gesteld wordt dat het tot de taak van de overheid behoort om 'alle afgoderij en valse godsdienst te weren en uit te roeien' werd door hem tussen haken geplaatst. Kuypers voorkeur ging kortom uit naar een 'low church' boven een 'high church'. Tegen staatskerken, zoals die in Engeland en Scandinavië, stond hij kritisch. Geloof als voorwaarde om bij de maatschappelijke elite te behoren trok vaak precies de verkeerde mensen aan tot de kerk: lieden die meer op zoek waren naar sociale respectabiliteit dan naar bijbelse authenticiteit. Bovendien moest Kuyper, een bewonderaar van 'mannelijke stoerheid', weinig hebben van het in zijn ogen tenenkrommende piëtisme in het lutherse Duitsland.

Een programma als het zijne lijkt beter te passen in de Verenigde Staten, waar scheiding van kerk en staat als een der constitutionele hoofdprincipes geldt en waar privaat initiatief hoog staat aangeschreven. Hetzelfde geldt voor het protestantisme in de Aziatische landen? Maar hoe staat dat in Duitsland? Hoewel het daar niet geheel aan aandacht voor Kuyper ontbroken heeft (men leze Wilhelm Kolffhaus, *Dr. Abraham Kuyper 1837-1920. Ein Lebensbild*, Elberfeld 1924) heb ik dit door de Luther-Verlag uitgegeven boekje toch met bijzondere belangstelling ter hand genomen. Dat Ulrichs, die behoort tot de gereformeerde tak van de Evangelische Kirche in Deutschland en kerkgeschiedenis doceert in Osnabrück, het calvinisme bespreekt ligt voor de hand. Opvallender is dat hij voor Kuyper, die buiten een kleine kring van specialisten naar zijn indruk vrijwel vergeten lijkt in Duitsland, aandacht vraagt om andere dan historische redenen. Geschiedenis is voor Ulrichs belangrijk, maar minder belangrijk dan de bespreking van algemene en mogelijk ook thans nog toepasbare ideeën. Kuyper was een kind van zijn tijd, de negentiende en vroege twintigste eeuw. De sporen daarvan komen in zijn werk duidelijk aan het licht. Aan de pluszijde staan de vele resultaten van zijn tomeloze energie: een vrij van overheid opgebouwde kerk, politieke partij, school, universiteit plus tal van professionele zorginstellingen op protestants-christelijke grondslag. De minzijde vertoont een onmiskenbaar superioriteitsgevoel tegenover als lager ontwikkeld beschouwde niet-christelijke religies (het Jodendom inclusief), het goedpraten van onderwerping en verdrijving van de inheemse bevolking van Zuid-Afrika door Kuypers calvinistische 'stamgenoten' in dat land en tenslotte een mogelijk onvoorzien maar toch opvallend effect van zijn werkzaamheid in Nederland tussen 1880 en 1960: de verzuiling.

Ulrichs ontkent de minzijde niet, integendeel zelfs. Niettemin voert hij een welsprekend pleidooi voor de hedendaagse relevantie van de *Stone Lectures*. De tijd van een maatschappelijk dominant protestantisme is definitief voorbij, en daarmee vervalt de grondslag voor een 'high church'. Ook voorbij is de tijd dat kinderen van kerkgaande ouders dat voorbeeld vrijwel automatisch volgden. De 'Kirchensteuer' in Duitsland zal het einde van deze eeuw waarschijnlijk niet halen. De implicatie is dat het afkalvende protestantisme als het ware opnieuw opgebouwd dient te worden, van onderaf en vrijwillig. Daar is motivatie voor nodig, die in de door Ulrichs gedeelde neocalvinistische visie onmogelijk valt op te brengen wanneer religie wordt beperkt tot een reservoir van spirituele troost. Daarin klinkt Kuypers reserve tegen het piëtisme onverminderd voort. Nee, er is meer nodig:

aansluiting bij hedendaagse kwaliteitsnormen in het onderwijs (inclusief de bijzondere varianten daarvan), maatschappelijke betrokkenheid, zelfredzaamheid. Die laatste kwaliteiten hebben het voordeel dat een kerkelijke gemeenschap ook zélf iets kan doen voor de zwakkeren in de samenleving. Bovendien kan zo voorkomen worden dat de kerk versmalt tot een gezelschap van vooral hoger opgeleiden en beter betaalden. Kortom: het ook in het lutheranisme niet onbekende thema van de christelijke vrijheid krijgt hier een actuele neocalvinistische invulling. Een dergelijke actualisering van de kerkgeschiedenis is zeldzaam geworden in academische publicaties. Het betoog van Ulrichs past echter wel heel goed bij wat Kuyper zelf beoogde.